

FRANZ LISZT'TEN GÜNÜMÜZE PİYANO TRANSKRİPSİYONU SANATININ KISA TARİHÇESİ

Sıtkı Kandemir BASMACIOĞLU

Abstract

One can't know how and when composers exactly began to write transcriptions. However, the first written example of a transcription of a vocal score to a keyboard instrument can be found in the 14th century Robertsbridge manuscript. While it is known that Johann Sebastian Bach used to transcribe concertos of Antonio Vivaldi and Benedetto Marcello to improve his compositional technique, Ludwig van Beethoven mainly transcribed his own music to comply with the requests of his publishers.

The art of piano transcription entered its golden age after the development of the modern piano. Although Franz Liszt may be one of the first names that comes to mind when this subject occurs, composers and pianist like Carl Czerny, Johann Hummel and Friedrich Kalkbrenner have already been transcribing for the piano decades before him.

Liszt, who has around 800 compositions, dedicated the half of his work to transcriptions. His main aim was to promote the composers and their works, as well as to enrich his own concert repertoire and push the piano technique to its limits. Some of his transcriptions like the complete Beethoven symphonies, remain one of the best examples of the genre. His transcriptions include music ranging from large orchestral works and operas, like paraphrases on Richard Wagner's and Guiseppe Verdi's operas and Berlioz's Symphonie Fantastique, to smaller instrumental and vocal works, like Bach's organ compositions and Schubert's songs.

During the 19th and into the 20th centuries, other composers and pianists such as Johannes Brahms, Sigismond Thalberg, Ferruccio Busoni, Leopold Godowsky, Sergei Rachmaninov and Samuil Feinberg also wrote numerous transcriptions. One of the most played transcriptions by Brahms is Chaconne from Bach's violin partita arranged only for the left hand, whereas Liszt's rival Thalberg is popular for his opera paraphrases. Transcriptions written by Busoni and Feinberg still remain the most popular Bach transcriptions and Liebesleid and Liebesfreude by Rachmaninov are widely spread in the piano repertoire of our day. One of the most notable compositions of that time remain the 53 Studies on Chopin Etudes by Godowsky that are one of the most technically demanding pieces of music ever written.

At the dawn of the 20th century pianists continued to contribute to this art. Georges Cziffra and Vladimir Horowitz, who are two of the most important representatives of this genre, influenced the pianists of a younger generation such as Cyprien Katsaris, Marc-André Hamelin and Arcadi Volodos.

Nowadays, pianists all over the world continue to perform and compose transcriptions, as it still remains a popular form among musicians and audiences. Many recordings are being made that include only transcriptions by various composers.

This article studies the definition, emergence and development of piano transcriptions since Franz Liszt. Examples from various pianists and composers are given with their technical and stylistic properties. At the end of the research, several audio sources for listening to examples of piano transcriptions are provided.

Tanım

Transkripsiyon kelimesinin Türkçe karşılığı olarak düzenleme kelimesi kullanılabilir de, bu kelimenin tam anlamı konusunda çeşitli görüşler vardır. Aslında daha genel bir tabir olan düzenleme kavramı, transkripsiyon, aranjman ve parafraz olmak üzere üçe ayrılabilir.

Harvard Dictionary of Music, aranjman kelimesini, bir eserin müzikal içeriğinin temelinde aynı kalarak, orijinal çalgısından başka bir çalgıya uyarlanması olarak tanımlamaktadır (Apel, 1974: 56). Paul Hindemith'e göre ise aranjman, "ancak düzenleyenin sanatsal çabası eserin orijinal bestecisinininkinden daha fazlaysa anlam kazanır" (1952: 107).

Meyer'a göre aranjman, Harvard Dictionary of Music'in aksine, eserin orijinali üzerinde belirgin eklemeler, çıkarmalar veya değişiklikler barındırırken, transkripsiyon ise eserin aslına mümkün olduğunca dokunulmadan başka bir enstrümana uyarlanmasıdır (1994: 196).

Ferruccio Busoni, eşine yazdığı bir mektupta, transkripsiyonun çıkış noktası orijinal olsun ya da olmasın bağımsız bir sanat türü olduğunu ve bunun sayesinde piyanonun tüm müzik edebiyatına hâkim olabildiğini söylemiştir (Fisk, 1997: 220).

Transkripsiyon ve aranjman kavramlarının tanımı konusunda karşıt fikirler olsa da, bestecilerin bu iki kavramı birbirlerinin yerine dönüşümlü olarak kullandıkları görülmektedir.

Parafraz ise, bu üç kavram arasında en serbest olanı olarak düşünülebilir. Bu tür, genellikle var olan eserlerin bazı kısımlarının, örneğin operalardaki ariyeler gibi çeşitli temaların, virtüözlük içerecek bir şekilde düzenlenmesi sonucu ortaya çıkar (Kennedy, 2017).

Aranjman kavramı, sanatsal bir kaygı içeren uyarlamaları kapsadığı gibi, aynı zamanda amatörler için veya eğitim amacıyla çeşitli eserlerin basitleştirilmesiyle ortaya çıkan eserleri de kapsamaktadır. Ancak çoğu ticari amaçlı olan bu uyarlamalar, bu makalenin ilgi alanına girmektedir.

Franz Liszt'ten Önce Piyano Transkripsiyonu

Klavyeli çalgılar için yapılan transkripsiyonlar, barok dönemden itibaren yaygınlaşmaya başlamış, modern piyanonun getirdiği geniş olanaklar sayesinde ise romantik dönemde altın çağını yaşamıştır. İlk transkripsiyonların ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmese de, Orta Çağ'da vokal eserlerin enstrümanlarla çalınmaya başlanması, bu türün ilk örneklerinden olduğu düşünülmektedir. 1360 yılından kalma Robertsbridge el yazması, klavyeli bir çalgı için ilk müzik derlemesi olmasının yanı sıra, vokal bir eserin klavyeli çalgıya uyarlanmasının da yazılı ilk örneğidir (Boyd, 2017). Özellikle yeni çalgı aletlerinin icat edilmesiyle birlikte besteciler, var olan eserleri uyarlamaya başlamışlar ve ortaya çıkan yeni ses renklerinden faydalanmışlardır.

Johann Sebastian Bach'ın, bestecilik tekniğini geliştirmek için Antonio Vivaldi'nin ve Benedetto Marcello'nun konçertolarından bazılarını klavsene, bazılarını ise kilise organına uyarladığı bilinmektedir. Böylece Bach, bu eserlerin yapılarını, içerdikleri fikirleri, modülasyonlarının çeşitliliklerini ve diğer karakteristik özelliklerini öğrenme fırsatına erişmiştir (Forkel, 1920: 71). Bunun dışında besteci, kendi yazdığı eserleri de çeşitli enstrümanlara uyarlayarak, fikirlerine farklı bir çalgılama aracılığıyla yeniden hayat vermiştir.

Ludwig van Beethoven'ın ise kendi orkestra ve oda müziği eserlerinin yanı sıra Wolfgang Amadeus Mozart'ın klarnetli beşlisi gibi eserlerini de solo piyano için uyarladığı görülmüştür. Bunların dışında Beethoven, keman konçertosunu yazdığı 1806 yılından bir süre sonra, 1807 yılında, yayıncısının isteği üzerine eseri, piyano konçertosu olarak düzenlemiştir (Küthen, 2005: VI). Keman konçertosuna kadans yazmayan besteci, altıncı piyano konçertosu olarak anılan bu esere ise kendi kadansını eklemiştir.

Piyano transkripsiyonu denince akla gelen ilk isimlerden biri Franz Liszt olsa da, 19. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Carl Czerny, Johann Hummel ve Friedrich Kalkbrenner gibi dönemin ünlü piyanist ve bestecileri, Liszt'ten seneler önce solo piyano için büyük transkripsiyonlar yazmaya başlamışlardır. Czerny'nin, Haydn, Mozart ve Beethoven'ın çeşitli besteleri üzerine yaptığı transkripsiyonlar, Hummel'in Mozart'ın senfonilerinden bazılarını solo piyano için uyarlaması ve Kalkbrenner'in Beethoven transkripsiyonları kayda değerdir.

Franz Liszt'in Piyano Transkripsiyonları

800'e yakın bestesi olan Liszt'in eserlerinden yarısını transkripsiyonlar oluşturur. Beethoven'ın tüm senfonilerinden Bach'ın org eserlerine ve Franz Schubert'in şarkılarına, Mozart'ın Requiem'inin çeşitli bölümlerinden Richard Wagner'in operalarının bazı kısımlarına kadar yüzlerce eserin transkripsiyonunu yapan Liszt, Tovey tarafından orkestra partiyonunu piyanoya uyarlayabilen, dünyanın görebileceği en mükemmel yorumcu olarak tanımlanmaktadır (2015: 421). Büyük orkestralar için yazılmış eserler, transkripsiyonlar sayesinde piyanistin tek başına çalabileceği bir hale gelmiştir. Bu sayede eserler, orkestraların ulaşamadığı yerlerde seslendirilme fırsatı bulmuştur. Tüm bu bilgiler ışığında, Liszt'in transkripsiyonların adeta 19. yüzyılın gramofon kayıtları yerine geçtiği söylenebilir. (Walker, 2017).

Liszt'in bu denli çok sayıda transkripsiyon yazmasının sebepleriyle ilgili soru işaretleri doğmuştur. Liszt'in bestecileri ve eserlerini tanıtmaya isteğinin yeterli olmadığını savunan Friedheim, bestecinin neden Hector Berlioz'un Fantastik Senfoni'sinin tümünü piyanoya uyarladığını sorgular. 45 dakikalık bu uzun eserin piyanoda çalınmasının, eserin tanıtımına bir katkı sağlamayacağını ve sadece eserin orijinalini bilenlere hitap edeceğini iddia eden Friedheim, uyarlamanın yalnızca Liszt'in kendi bestecilik olanaklarına meydan okuması üzerine ortaya çıktığı sonucuna varmıştır (1962: 85). Bunun dışında piyano tekniğinin sınırlarını zorlamak ve ilginç konser programları oluşturmak istemesi, Liszt'in transkripsiyonlara verdiği önemi açıklayabilir.

Liszt'in önemli transkripsiyonları arasında yer alan Beethoven'ın senfonileri, transkripsiyon sanatının üst seviye örneklerinden olmakla beraber, piyanodan orkestral bir tını elde edilmesi açısından da bestecinin başyapıtları arasındadır. Bu senfoniler ilk olarak, Kalkbrenner tarafından Liszt'ten uzun yıllar önce piyanoya uyarlanmış olsa da, Liszt'in versiyonu çok daha büyük bir başarı elde etmiştir. Yine de önceden yayınlanmış bu transkripsiyonları oldukça ciddiye alan Liszt, konuyla ilgili yayıncısı Breitkopf & Härtel'e bir mektup yazmıştır. Mektupta, Kalkbrenner'in transkripsiyonları nedeniyle kendi yazdıklarının yayıncının kataloğunda yer almayacağından korktuğunu, ancak kendi transkripsiyonlarının önceden yazılmış olanlara göre oldukça farklı olduğunu belirtmiştir (Liszt, 1894: 22).

Söz konusu transkripsiyonlarda Liszt, belirli yerlerde piyanistin taklit etmesi gereken orkestra çalgılarını detaylı bir şekilde belirtmiştir. Yayıncısına yazdığı mektupta, dokuzuncu senfoni-nin son bölümünü, koro ve orkestra partilerinin karmaşıklığı sebebiyle piyanoya aktarmakta zorluk

çektğini belirtmiş, başka bir yayıncıdan çıkan iki piyano için düzenlemesinin bu eserin hakkını daha iyi verdiğini savunarak son bölümün tek piyano için düzenlenmesinden azat edilmesini istemiştir (Liszt, 1894). Ancak bütün senfonilerin eksiksiz bir şekilde yayınlanmasını isteyen Breitkopf & Härtel'in cevabı üzerine son bölüm üzerinde tekrar çalışmaya başlamış ve transkripsiyonunu tamamlamıştır.

1865 yılında ilk kez tümüyle yayınlanan senfoni transkripsiyonları Liszt'in ölümünden sonra uzun yıllar seslendirilmemiştir. 1967 yılında Glenn Gould, beş ve altıncı senfonileri kaydetmiş, serinin tümünün ilk kaydı ise 1983-1989 yılları arasında Cyprien Katsaris tarafından yapılmıştır. Eserlerin tümünün kayıtlarından biri de, daha sonra İdil Biret tarafından gerçekleştirilmiştir. Vladimir Horowitz, en büyük pişmanlıklarından birinin, bu transkripsiyonlardan hiçbirini halk önünde çalması olduğunu belirtmiştir (Tommasini, 1988).

Liszt'in bir diğer önemli transkripsiyonlarından olan Schubert şarkıları, şan ve piyano arasındaki tını farklılıklarını piyanoda göstermeye çalışmak üzerine kuruludur. Huneker'e göre bu düzenlemeler, piyanoda dokunuş sanatının tam anlamıyla en mükemmel örnekleridir (1911: 253). Karşıt fikirde olan ünlü Schubert yorumcusu Artur Schnabel ise bir makalesinde bu transkripsiyonların çalınmasının, Schubert'e karşı işlenen bir suç olduğunu ve bulunduğu zamanın müzik zevkine zarar verdiğini savunmuştur (Messing, 2014: 50).

İlk olarak, aralarında Auf dem Wasser zu Singen, Erlkönig ve Ave Maria'nın bulunduğu 28 şarkıyı piyanoya uyarlayan Liszt, sonrasında Winterreise ve Müllerlieder serilerinden de çeşitli eserleri seçerek toplamda Schubert'in 56 şarkısını piyanoya uyarlamıştır.

Liszt, Schubert şarkı transkripsiyonlarında şarkıların melodik ve armonik yapılarına çoğunlukla sadık kalmış ve eserleri çeşitlemelerle, bazen de kontrpuan kullanımıyla geliştirmiştir. Örneğin Ave Maria'da, aslen rakibi Sigismund Thalberg'e özgü olan, melodinin ortada verilerek eşliğin kenarlarda çalınması tekniğini kullanan Liszt, Ständchen ve Auf dem Wasser zu Singen'da ise melodiyi art arda bas, tenor ve soprano sesleri arasında paylaşmıştır.

Küçük yaşlardan itibaren Schubert'e hayran olan Liszt, bu transkripsiyonlarıyla Viyana dışında adı çok duyulmamış Schubert'i tanıtmaya çalışmış (Walker, 1981: 52), bir yandan da kulağa hoş gelen ve akılda kalıcı bu melodilerle kendi konser repertuarını genişletmeyi amaçlamıştır. Eserlerin ilk baskısında şarkı sözlerini ayrı bir biçimde kapağın içine basan yayıncısına itiraz eden Liszt, şarkı sözlerinin mutlaka notaların altına yazılması gerektiğini söylemiş; bu parçaların, ancak piyanistin sözlerin farkında olduğu durumlarda yorumlanabileceğini savunmuştur (Mueller, 1995: IX).

Liszt'in Niccolo Paganini'nin eserleri üzerine yazdığı altı etüdü de bestecinin önemli transkripsiyonları arasında sayılabilir. İlk kez 1831'de dinlediği Paganini'den etkilenen ve Paganini'nin kemandaki üstün hâkimiyetini piyanoda tekrar etmek isteyen Liszt, 1838-1840 yılları arasında altı etütten oluşan Etudes D'execution Transcendante D'apres Paganini'yi yayınlamıştır. Paganini'nin beş kaprisi ve si minör keman konçertosunun son bölümünün teması üzerine yazılan ve çalınması neredeyse imkânsız olan bu etütleri 1851 yılında ise Grandes etudes de Paganini başlığı altında yeniden düzenleyerek basitleştirmiştir.

Liszt'in Giuseppe Verdi, Gioachino Rossini, Gaetano Donizetti ve Wagner gibi bestecilerinin operalarının temaları üzerine yazdığı eserler ise parafraz türüne örnek olarak gösterilebilir. Opera parafrazı türünde 70'e yakın eser veren besteci, konser turnelerine çıktığı 1824-1847 yılları arasında bu eserleri kendi konserleri için yazmış, konser piyanistliğini bırakıp sahnelerden çekil-

dikten sonra ise yakın dostları olan virtüözler için bestelemiştir. Ünlü parafrazlarından Verdi'nin Rigoletto operasının üçüncü perdesindeki kuartet üzerine yazdığı parafrazı, eski öğrencisi ve aynı zamanda da damadı olan dönemin ünlü piyanisti Hans von Bülow'a adanmıştır (Scheideler, 2010: XI).

19. Yüzyıldaki Diğer Piiano Transkripsiyonları

19. yüzyılın başlarında transkripsiyon dalında eser vermiş diğer besteci ve piyanistler arasında Johannes Brahms ve Thalberg gösterilebilir.

Bach, Frédéric Chopin ve Carl Maria von Weber'in çeşitli eserleri üzerine Brahms'ın yazdığı beş etüt, bestecinin bu alandaki önemli eserlerindedir. Özellikle Bach'ın keman partitasından aldığı ve yalnız sol ele uyarladığı ünlü Chaconne bölümü, bestecinin sık çalınan transkripsiyonlarının başında gelir. Brahms, dönemin ünlü piyanistlerinden arkadaşı Clara Schumann'a yazdığı bir mektubunda, bu eserin gelmiş geçmiş en harika eserlerden biri olduğunu ve seslendirilmesi sırasında bir kemancının yaşadığı zorlukları piyanoda sadece sol el ile çalarken gösterebildiğini yazmıştır (Fisk, 1997: 134). Eserin aslına oldukça sadık kalan Brahms'ın düzenlemesinde yaptığı başlıca değişiklik, eseri sol elin daha rahat çalabilmesi için orijinaline göre bir oktav aşağıdan yazmasıdır.

Brahms'ın önemli transkripsiyonlarından bir diğeri de Paganini'nin 24 numaralı kaprisi üzerine yazdığı varyasyonlardır. Bestecinin eserlerinin çoğuna göre fazlasıyla gösterişli olan bu çeşitlemeler, teknik olarak da oldukça zorlayıcıdır. Eser, her biri tema ve 14 varyasyon içeren iki kitaptan oluşur.

Dönemin ünlü virtüözü, Liszt'in büyük rakibi Thalberg ise, özgün besteleri de olmasına rağmen daha çok transkripsiyon alanında eser vermiştir. Özellikle Liszt ile girdiği yarış sebebiyle konserlerinde kendi bestelediği, oldukça gösterişli ve teknik zorluklarla dolu opera parafrazlarını sıklıkla seslendirmiştir. Bu parafrazların arasında ünlü olanlardan biri, Rossini'nin Sevil Berberi operası üzerine yazdığı Büyük Fantezi'dir. Thalberg'in yazım tekniğinin özellikleri arasında, şarkı söyler biçimdeki melodiyi, klavyenin ortasında sağ ve sol eller arasında paylaştırarak kenarlarda hızlı figürasyonlar ve büyük akorlara yer vermesi sayılabilir. Bu teknik sayesinde eserleri adeta üç elle çalınıyormuş gibi duyulur (Gerig, 2007: 120).

19. Yüzyılın Sonları ve 20. Yüzyılın Başlarında Piiano Transkripsiyonu

19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise transkripsiyon sanatının önemli isimlerinden Busoni, Leopold Godowsky, Sergey Rahmaninof ve Samuil Feinberg ortaya çıkar. İtalyan besteci ve piyanist Busoni, yüzlerce özgün eseri olmasına rağmen çoğunlukla transkripsiyonlarıyla tanınır. Hatta bu transkripsiyonlar müzik dünyası tarafından piyano edebiyatına Liszt'ten sonra yapılmış en büyük katkı olarak görülmektedir. (Kogan, 2010: 87). Mozart, Beethoven, Liszt, Schubert gibi bestecilerin eserlerini solo piyano, kimi zaman da piyano ve orkestraya uyarlamış olmasına rağmen Busoni'nin adı genellikle Bach düzenlemeleriyle anılmaktadır. Bach'ın keman partitasından Chaconne bölümünün transkripsiyonu ile org için yazılmış eserlerinin uyarlamaları, bestecinin sık seslendirilen eserleri arasında sayılabilir. Busoni, bu transkripsiyonlarında orga özgü renk ve doku değişimleri ile büyük akorları, piyanoda dâhiyane bir biçimde taklit etmiştir. Bunların dışında Bach'ın Füg Sanatı adlı eserinin sonundaki tamamlanmamış füg üzerine yazdığı Fantasia Contrappuntistica, bestecinin önemli eserleri arasında sayılmaktadır.

Von der Einheit der Musik isimli kitabında Busoni, transkripsiyonlarla ilgili düşüncelerini şöyle belirtmiştir:

Vivaldi'nin konçertoları, Schubert'in şarkıları, Weber'in Dansa Davet'inin uyarlamaları Bach'ın orgu, Liszt'in piyanosu ve Berlioz'un orkestrası tarafından çalınabiliyor. Peki aranjman nerede başlıyor? İspanyol Rapsodisi'nin Liszt tarafından yapılmış ve İspanyol Melodileri üzerine Büyük Fantezi başlıklı bir versiyonu daha var. Bu aslında aynı motiflerin bir kısmını taşıyan farklı bir parça. Bunlardan hangisi aranjman? Daha sonra yazılan mı? İki zaten İspanyol halk şarkılarının bir aranjmanı değil miydi? İlk İspanyol fantezisi Mozart'ın Figaro'sundaki dansa benzer bir motifle başlıyor. Ve, Mozart'ın kendisi de bu motifi ödünç almıştı; onu kendisi yazmadı, uyarladı. Ayrıca aynı motif Gluck'un Don Juan isimli balesinde de yer alıyor... İkna edici bir şekilde Liszt'in iki İspanyol fantezisindeki motiflerin Mozart, Gluck, Corelli, Glinka ve Mahler ile arasındaki bağı bulduk. Şimdi benim adım da bunların arasında katılıyor. İnsan hiçbir şey yaratamaz, yalnızca dünyada bulunan şeyleri kullanır. Müzisyenler içinse var olan sesler ve ritimlerdir (1922: 149,152).

Busoni'nin transkripsiyon sanatına ilginç katkılarından biri de Liszt'in Paganini'nin teması üzerine yazdığı altıncı etüdün bir edisyonudur. Busoni bu edisyonda, yorumcuların karşılaştırma yapabilmesi için Paganini'nin yazdığı orijinalinin yanı sıra, Liszt'in iki farklı versiyonu ve kendi düzenlemesine de aynı anda yer vermiştir (Busoni, 1925).

Busoni'yle yolları sıklıkla kesişen Leopold Godowsky, 1900'lerin başından itibaren dönemin ünlü piyanistlerinden ve sonrasında da piyano profesörlerinden biri olmuştur. Piyano çalmayı kendi kendine öğrenen piyanistin eserleri, teknik zorluklarının yanı sıra kendilerine has armonik ve kontrpuan içeren yapılarıyla dikkat çeker. Liszt'e benzer bir şekilde, 400'e yakın bestesi olan Godowsky'nin eserlerinin yarısından fazlasını transkripsiyonlar oluşturmaktadır.

Godowsky denince akla gelen ilk eserler, yayınlandığı dönemde müzik çevreleri tarafından büyük tepkiyle karşılanan, Chopin'in etütleri üzerine yazılan 53 etüttür. Burada besteci, diğer transkripsiyonlardan farklı olarak, orijinali de piyano için olan etütleri tekrar uyarlamıştır. Bu 53 etüdün 22 tanesi, sadece sol el içindir. Besteci bu uyarlamalarında etütlerin orijinallerini hem teknik, hem de armonik olarak geliştirmiştir. Bazılarının orijinal yapılarına sadık kalmış, bazılarından ise sadece esinlenerek daha serbest yapıda eserler ortaya çıkarmıştır. Badinage isimli etütte ise Chopin'in Op. 10 No. 5 ile Op. 25 No. 9 etütleri birleştirilerek aynı anda verilmiştir. Bu etütler Godowsky'nin pedagojik yaklaşımının da büyük örneklerindedir. Besteci, etütler kitabının girişinde yorumcunun dikkat etmesi gereken noktaları özellikle belirtmiştir. Özellikle sol el etütleriyle ilgili olarak oturuş, parmak numarası ve pedal konularında tavsiyelerde bulunmuş, bazı etütlerin çalışılması için alıştırmalar vermiştir (Godowsky, 1903-1914).

Bestecinin başyapıtı olarak nitelendirilebilecek olan Passacaglia adlı eser ise Schubert'in Bitmemiş Senfonisi'nin ilk sekiz ölçüsü üzerine kuruludur ve 44 çeşitleme, kadans ile dört sesli bir füğden oluşur. Schubert'in ölümünün yüzüncü yılı anısına yazılan eser, teknik zorlukları sebebiyle fazla seslendirilme fırsatı bulamamıştır.

Godowsky, bu eseri ilk kez evinde yakın arkadaşları için seslendirdiğinde dinleyiciler arasında olan Abram Chasins, tanık olduğu bu anı şöyle anlatmıştır:

Eserin kendisi de, Godowsky'nin piyanistliği de tam anlamıyla büyüleyiciydi. Bir vitrayın serin ve renkli berraklığını barındırıyordu. Duyduklarım beni çok etkilemiş olsa da, Godowsky'nin zahmetsiz ustalığı yüzünden bize göstermiş olduğu sınırsız piyanistik marifetlerinin farkına varamadım (1961:35).

Rahmaninof, geç romantik dönemin önemli temsilcilerinden biri olmasının yanı sıra, 20. yüzyılın başlarından 1943 yılındaki ölümüne dek, dönemin ünlü piyanist, besteci ve şeflerinden olmuştur. Solo piyano eserleri, bestelerinin büyük bir kısmını oluştursa da, senfonilerden koro eserlerine uzanan geniş bir yelpazede eser vermiştir.

Besteci, fazla sayıda olmasa da sıkça çalınan ve oldukça popüler transkripsiyonlara imza atmıştır. Bach'ın mi majör keman partitasının üç bölümünü, aslına oldukça sadık kalarak piyanoya uyarlamıştır. Bunun dışında Fritz Kreisler'in ünlü Liebesleid ve Liebesfreud adlı eserleri ile Nikolay Rimski-Korsakof'un Arının Uçuşu adlı eserinin transkripsiyonlarına günümüz konser repertuvarlarında sıklıkla rastlanmaktadır.

Rus ekolünün önemli piyanistlerinden Samuil Feinberg, yaptığı onlarca transkripsiyonla bu alanda önemli bir yer kaplamaktadır. Özgün eserleri de olmasına rağmen transkripsiyonlarıyla tanınan piyanist, özellikle Bach ile Vivaldi'nin org konçertoları ve Çaykovski'nin senfonilerinden üç bölümün piyano düzenlemeleriyle, konser repertuvarlarında kendine yer edinmiştir. Piyanist Radu Lupu, Feinberg'in Bach ve Çaykovski transkripsiyonlarının, bu formun en muhteşem örneklerinden olduğunu söyler (Rimm, 2002: 244).

20. Yüzyılda Piyano Transkripsiyonu

Çingene asıllı Macar piyanist Georges Cziffra, piyanoda doğaçlama ve transkripsiyon alanlarında, 20. yüzyılın önemli isimleri arasındadır. Özellikle Liszt'e olan hayranlığı, doğaçlama tarzını oldukça etkilemiş ve çağımızın önde gelen Liszt yorumcuları arasında olmasını sağlamıştır. Macar ve Çingene halk ezgileri üzerine birçok doğaçlama yapan Cziffra, aralarında Brahms'ın 15 Macar Dansı'nın da bulunduğu uyarlamalarını sonradan notaya aktarmıştır (Loparits, 2008).

Cziffra hayatı boyunca doğaçlama sanatından etkilenmiş ve özellikle resitallerinin sonunda bis olarak hoşuna giden temalar üzerine doğaçlama yapmayı seçmiştir. İlk olarak stüdyoda doğaçlayıp kaydettiği Rossini'nin La Danza'sı ve William Tell uvertürü üzerine parafrazlarını kayıttan sonra notaya almak istemiş ve böylece sayısız düzeltmeden sonra tamamlanmış birer eser olarak transkripsiyonları ortaya çıkmıştır. Cziffra, transkripsiyonlar kitabının giriş kısmında, teknik olarak oldukça zor olan bu transkripsiyonları hakkında şöyle yazmıştır:

Franz Liszt'in döneminde de eserlerini görenler onların çalınmasının imkânsız olduğunu söylüyorlardı, ama devir değişiyor ve teknik ilerliyor... Günümüzde Liszt'in eserlerinin sıklıkla çalındığı gibi ileride bir gün benim de transkripsiyonlarımın müzik kültürünün bir parçası olacağını umuyorum (2001: 6).

Transkripsiyonlarının çoğu halen sıklıkla seslendirilmiyor olsa da, özellikle Brahms'ın Macar Dansları'nın bazılarını, Korsakof'un Arının Uçuşu'na ve Johann Strauss'un Tritsch-Tratsch Polka transkripsiyonuna günümüz virtüözleri, konserlerinde bis parçası olarak yer vermektedir.

20. yüzyıla damgasını vuran bir başka büyük piyanist Horowitz ise, besteci olmayı çok istemiş ancak bu konuda ilerleyememiştir. Hatta hayatının son yıllarında, müzik tarihindeki en başarılı konser piyanistlerinden biri olmasına rağmen besteci olmamasını, en büyük pişmanlıkları arasında göstermiştir (Tommasini, 1988). Çoğunu Rusya'daki öğrencilik hayatı boyunca yazdığı onlarca özgün eseri olmasına karşın bu eserleri yayınlamamayı seçmiş ve el yazmalarını kişisel koleksiyonunda saklamıştır.

Horowitz, neredeyse hayatı boyunca çaldığı tüm eserler üzerinde ufak değişiklikler yapmış, bazılarını kadans ve kodalar eklemiş, bazıları üzerine ise transkripsiyonlar ile parafrazlar yazmıştır. Müthiş bir hafızaya sahip olan piyanist, transkripsiyonlarını ve parafrazlarını asla no-

taya almamıştır. Günümüze kayıtlar sayesinde gelen bu eserler, daha sonra çeşitli müzisyenler tarafından kâğıda aktarılmaya çalışılmıştır (Horowitz, 2010). Piyanistin sık seslendirilen eserleri arasında Georges Bizet'nin Carmen teması üzerine varyasyonları, Liszt'in düzenlemiş olduğu Mendelssohn'un Düşün Marşı'nın tekrar uyarlaması ve John Philip Sousa'nın Stars and Stripes Forever adlı eserinin transkripsiyonu yer alır.

Günümüzde Piyano Transkripsiyonu

Günümüzde piyanist ve besteciler, halen transkripsiyon türünde eser vermeye devam etmektedir. Bunların arasında Kıbrıs asıllı Fransız piyanist Cyprien Katsaris, transkripsiyonlarındaki yüksek virtüözlükle dikkat çeker. Bach'ın kantatlarının çeşitli bölümlerinden Jean Sibelius'un Finlandia'sı gibi büyük orkestra eserlerine varan geniş bir alanda transkripsiyonları bulunan Katsaris, aynı zamanda Liszt'in Beethoven Senfoniler düzenlemelerinin tümünde de çeşitli değişiklikler yapmıştır. Bu değişiklikler genellikle eserlerin orijinallerinde bulunan, ancak Liszt'in piyano uyarlamasına koymayı seçmediği çeşitli seslerin eserlere dâhil edilmesinden oluşur. Piyanist, transkripsiyonlarının yanı sıra konserlerinde bestecilerin ünlü temaları üzerine doğaçlamalara da yer vermektedir.

Günümüzün diğer önde gelen piyanistlerinden Marc-André Hamelin, bestecilik yönüyle de oldukça dikkat çekmektedir. Çeşitli enstrümanlar için birçok özgün eser yazmasının yanında, transkripsiyon türünde de çok sayıda eser vermiştir. Paganini'nin teması üzerine çeşitlemeler, Korsakof'un Arının Uçuşu eseri üzerine etüt ve Chopin'in vals ve etüdü üzerine yazdığı eserler bunlara örnek olarak gösterilebilir. Piyanistin düzenlemelerinin özelliklerinin başında, iki elin eşit yoğunlukta kullanılması, kontrpuan içeren doku ve politonal armoniler gelir.

1996 yılının Haziran ayında New York'ta verdiği bir konserde Hamelin, Godowsky stilinde yazdığı ve üç tane Chopin etüdünü birleştirdiği eserini, çalmadan önce seyirciye şu sözlerle anlatmıştır:

Bir sonraki eserle intihar etmek üzere olduğumu size söylemek istiyorum. Bu biraz açıklama gerektiriyor. 54 adet yayınlanmış Chopin-Godowsky etüdü var, 10-11 tanesi ise hiç yayınlanmamış. El yazmaları muhtemelen İkinci Dünya Savaşı sırasında kaybolmuş. Bunların arasında üç la minör etüdü, Op. 10 No. 2, Op. 25 No. 4 ve Op. 25 No. 11, kontrpuan içerecek bir şekilde birleştiren bir etüdün olduğu söyleniyor. Kimse Godowsky'nin ne yaptığını bilmiyor. Ama bir arkadaşım bana bu eseri hayata geçirmem için meydan okudu ve korkarım ki ben de bunu kabul ettim. Eserin adı tabii ki Üçlü Etüt (1996).

Yaptığı transkripsiyonlarla dikkat çeken bir diğer piyanist olan Arcadi Volodos'un eserleri ise Rahmaninof, Feinberg ve Horowitz ile gelişen Rus transkripsiyon geleneğinin bir temsilcisidir. Rahmaninof'un çeşitli romanslarını, Sergey Prokofyef'in Kül Kedisi balesinin çeşitli bölümlerini ve Çaykovski'nin şarkılarını piyanoya uyarlayan piyanistin ünlü eserlerinden biri ise Mozart'ın Rondo alla Turca'sı üzerine yazdığı parafrazıdır. Burada eserin orijinal formuna büyük ölçüde sadık kalan Volodos, kendine özgü armoni ve kontrpuan kullanımıyla dikkat çeker. Özellikle ana ve yan temaların aynı anda verilmesi oldukça etkileyici bir sonuç doğurur.

Piyano Transkripsiyonu Kayıtlarına Örnekler

Vladimir Ashkenazy – Rachmaninov Piano Transcriptions - Decca
İdil Biret – Beethoven-Liszt – 9 Symphonies – İdil Biret Archive
Georges Cziffra – Paraphrases & Transcriptions – Hungaroton

Nikolai Demidenko – Bach Piano Transcriptions, Vol. 1, 2, 4 – Busoni & Feinberg – Hyperion
 Marc-André Hamelin – Godowsky – The Complete Studies on Chopin's Études – Hyperion
 Cyprien Katsaris – Piano Rarities 3: Transcriptions – Piano 21
 Jean-Yves Thibaudet – Liszt Transcriptions – Decca
 Arcadi Volodos – Piano Transcriptions – Sony Classical Records
 Laurent Wagschal – Godowsky – The Art of Transcription – Evidence Classics
 Oxana Yablonskaya – Liszt: Schubert Song Transcriptions, Vol. 1 – Naxos

Sonuç

Piyano transkripsiyonu sanatı, ortaya ilk çıktığı 14. yüzyıldan günümüze, yaklaşık 700 yıllık bir sürede gelişen stil ve akımlarla şekillenerek besteci ve yorumcuların sanatsal yaratıcılığının önemli bir parçası haline gelmiştir.

18. yüzyılda J. S. Bach, besteciliğini geliştirmek için transkripsiyonlara yönelmiştir. Marcello ve Vivaldi gibi çağdaşı diğer bestecilerin çeşitli eserlerini klavsen ve org için uyarlayan Bach, böylelikle hem farklı stiller üzerinde çalışma fırsatı bulmuş, hem de çalgılama tekniğini ilerletmiştir. 19. yüzyılda piyanonun bir çalgı olarak evlerde ve konser salonlarında popülerleşmesi sonucunda ise bu sanat türü altın çağını yaşamıştır. Liszt'in transkripsiyonları ise dönemin ses kayıtları yerine geçerek büyük orkestra eserleri ve operalar gibi yapıtların daha geniş kitlelerle buluşmasını sağlamış ve bestecilerin tanıtımına katkıda bulunmuştur.

20. yüzyıldan itibaren piyano transkripsiyonları çalgının teknik sınırlarına ve olanaklarına meydan okumaya devam etmiştir. Godowsky, Chopin'in piyano etütlerini, eserlerin orijinalindekilerle kıyasla farklı teknik zorluklarla tekrar piyanoya uyarlayarak kendi bakış açısını ortaya koymuştur. Horowitz, Cziffra, Hamelin ve Volodos gibi piyanistler ise çoğunlukla gösterişli, dinleyicinin aklında kalıcı ve piyano tekniğinin sınırlarını zorlayan transkripsiyonlar besteleyerek bu eserleri konser programlarına sıklıkla dâhil etmişlerdir.

Kaynaklar incelendiğinde piyano transkripsiyonu geleneğinin müzik tarihinde büyük bir yeri olduğu görülmektedir. Besteci ve yorumcuların bu alanda verdikleri eserler, piyano tekniğinin ve repertuarının gelişmesinde önemli bir yer edinmiştir.

Referanslar

- Apel, Willi. 1974. *Harvard Dictionary of Music*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Busoni, Ferruccio. 1925. *Klavierübung in 10 Büchern*. Leipzig: Breitkopf & Härtel.
- Busoni, Ferruccio. 1922. *Von der Einheit der Musik*. Berlin: Max Hesses Verlag.
- Boyd, Malcolm. 2017. "Arrangement". *Grove Music Online*. <<http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/01332>> (22 Ekim 2017).
- Chasins, Abram. 1961. *Speaking of Pianists*. New York: Alfred A. Knopf.
- Cziffra, Georges. 2001. *Transcriptions. Grandes Etudes de Concert pour Piano Vol. I*. Frankfurt: C. F. Peters.
- Fisk, Josiah. 1997. *Composers on Music: Eight Centuries of Writings*. Boston: Northeastern University Press.
- Forkel, Johann Nikolaus. 1920. *Johann Sebastian Bach. His Life, Art, and Work*. Londra: Constable and Company Ltd.

- Friedheim, Philip. 1962. "The Piano Transcriptions of Franz Liszt". *Studies in Romanticism*, Vol. 1, No. 2, s. 83-96. JSTOR < <http://www.jstor.org/stable/25599545>> (1 Nisan 2017).
- Gerig, Reginald. 2007. *Famous Pianists & Their Technique*. Bloomington: Indiana University Press.
- Godowsky, Leopold. 1903-1914. *Studies after Frederic Chopin*. Berlin: Robert Lienau.
- Hamelin, Marc-Andre. 2006. "Hamelin – Triple Etude d'Apres Chopin". *YouTube*. <<https://www.youtube.com/watch?v=OhgOh8mmefQ>> (15 Nisan 2017).
- Hindemith, Paul. 1952. *A Composer's World*. Mainz: Schott Musik International.
- Horowitz, Bernie. 2010. "Horowitz the Composer & Transcriber". <http://vladimirhorowitz.com/1_24_Compositions-Transcriptions.html> (22 Ekim 2017).
- Huneker, James. 1911. *Franz Liszt*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Kennedy, Michael. 2017. "Paraphrase". *The Oxford Dictionary of Music*. <<http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/opr/t237/e7650>> (27 Nisan 2017).
- Kogan, Grigory. 2010. *Busoni as Pianist*. Rochester: University of Rochester Press.
- Küthen, Hans-Werner. 2005. *Beethoven Klavierkonzert Op. 61a*. Münih: G. Henle Verlag.
- Liszt, Franz. 1894. *Letters of Franz Liszt Vol. 1*. Londra: H. Grevel & Co.
- Liszt, Franz. 1894. *Letters of Franz Liszt Vol. 2*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Loparits, Elizabeth. 2008. "Hungarian Gypsy Style in the Lisztian Spirit: Georges Cziffra's Two Transcriptions of Brahms' Fifth Hungarian Dance". *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. University of North Carolina.
- Messing, Scott. 2014. *Marching to the Canon*. Rochester: University of Rochester Press.
- Meyer, Leonard. 1994. *Music, the Arts, and the Ideas*. Şikago: The University of Chicago Press.
- Mueller, Rena Charnin. 1995. *Franz Liszt – The Schubert Song Transcriptions for Solo Piano Series I*. New York: Dover Publications, Inc.
- Rimm, Robert. 2002. *The Composer-Pianists: Hamelin and The Eight*. Portland: Amadeus Press.
- Scheideler, Ullrich. 2010. *Rigoletto - Concert Paraphrase*. G. Henle Verlag.
- Tommasini, Anthony. 1988 (25 Eylül). "Horowitz at 85: Still Playing Free". *The New York Times*. <<http://www.nytimes.com/1988/09/25/arts/horowitz-at-85-still-playing-free.html>> (19 Nisan 2017).
- Tovey, Donald Francis. 2015. *Symphonies & Other Orchestral Works*. New York: Dover Publications, Inc.
- Walker, Alan. 1981. "Liszt and the Schubert Song Transcriptions". *The Musical Quarterly*, Vol. 67, No. 1, s. 50-63. JSTOR < <http://www.jstor.org/stable/742164>> (22 Ekim 2017)
- Walker, Alan ve diğerleri. 2017. "Arrangements". *Grove Music Online*. <<http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/48265pg10>> (1 Nisan 2017).